

ספר
**כבוד
האבות**

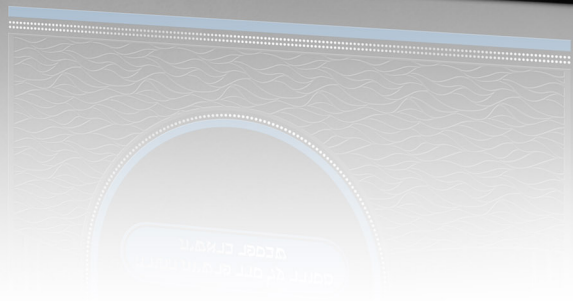
ביאודי סוגיות בענייני
כיבוד אב ואם

מסודר על סדר פדשיות התורה
שבספר בראשית

ספר
**כבוד
האבות**

כיבוד סוגיות
עניי
**כיבוד
אבות**

כבוד על סדר
פדשיות התורה
שבספר בראשית

ספר
כבוד
האבות

על הלכות כבוד אב ואם
יורה דעה סי' ד"מ – דמ"א

מסודר על סדר פרשיות התורה
שבספר בראשית

בידור מקיף ויסודי של הלכות כיבוד אב ואם
תוך בחינת מעשי האבות
כפי המתואר בתורתנו הקדושה

כולל שאלות מקוריות, ביאורים,
חידושים, ודרכי הנהגה ומוסר

חובר בעזרת החונן לאדם דעת על ידי
צבי אריה בן ר' אברהם יוסף סלמן

תש"פ

RABBI AHARON FELDMAN
421 YESHIVA LANE, APT 3A, BALTIMORE, MD 21208
TEL.: 410-6539433 FAX: 410-6534694
STUDY: 410-4847200 EXT. 6050
E-MAIL: RAF@NIRC.EDU

ROSH HAYESHIVA
NER ISRAEL RABBINICAL COLLEGE

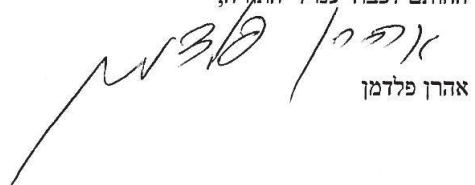
ראש הישיבה
ישיבת נר ישראל

בס"ד יד בתמוז תש"פ

הסכמה

הביא לפני הרב ר' צבי סולומון שליט"א מחשובי האברכים שבכולל בוסטון ארה"ב חיבור נפלא על מצות
כיבוד אב ואם ובו מברר ומלבן הרבה פרטים ממצוה זו בטוב טעם ודעת והכל מבוסס על מעשה אבות שבספר
בראשית ע"פ דברי חז"ל ובבקיאות רבה במפרשיהם, והוא מעשה אומן וכל ת"ח יהנה מהדיונים המורחבים
בסוגיות השונות שדן בהן והגני מברך את הרב המחבר שיתקבלו דבריו בבי מדרשא שימשיך לשבת בשבת
תחמוני על התורה ועל העבודה ולהוציא עוד ספרים כאלה כדי שרבים יאותו לאורם.

החותם לכבוד עמלי העזרה,

אהרן פלדמן

תוכן הענינים

- 18 דברים אחדים
- 29 כי ישרים ישכנו ארץ

מבוא

- ג סימן א. האם האבות ובני נח מחויבים בכיבוד אב ואם
- שורש חיובם של בני נח בכיבוד אב ואם + חילוקי דינים בין כבוד הנלמד מסברא לכבוד שנתחדש מדיני התורה + האם אפשר ללמוד דיני כיבוד אב ממעשיהם של האבות

בראשית

- יז סימן ב. מצות כבוד ומורא אב ושורש חטא אדם הראשון
- מצות כיבוד אב - במעשה או במחשבה + אשרי מי שלא חמאן-הקושי של מצות הכבוד והיראה + מצות מורא אב - יראת עונש או יראת הרוממות + יסוד ושורש יראת הרוממות + הכנעה ממצות כבוד ויראה מונע האדם מחטא

נח

- כט סימן ג. אמירת זכרונו לברכה והריני כפרת משכבו
- זמן אמירת "הריני כפרת משכבו" ו"זכרונו לברכה" + משמעות נוסח 'הריני כפרת משכבו' - קבלת יסורים או ביטוי של כבוד + חיוב כיבוד אב משל בן לאחר מיתת האב
- לה סימן ד. גרימת קללה להורים
- זלזול הורים + קללת הורים + גרימת קיצור ימים לאביו

המאמר הנוכחי, מטרתו לבאר מהות ספר
בראשית כפי שהגדירוהו חז"ל, ועל פי שם
הספר כפי שהוא נקרא בפי קדמונינו -
'ספר הישר'. ראיתי להקדים את המאמר
לספר זה, בהיותו מאמר יסודי החותר להבין
תרומתם של אבות האומה, הן להיסטוריה
העולמית בכלל, והן לתכלית יצירת עם
ישראל בפרט. המאמר מכיל בתוכו
תובנות עמוקות וייחודיות באשר לעבודת
היחיד עלי אדמות, כמו גם לעבודת הכלל
במועדים וזמנים מיוחדים ובמשך החיים.
כל אלה שזורים יחד, כשהם מבוססים על
הבנה מעמיקה ויסודית במהות הבריאה
ובתולדות ימי האבות כפי שבאה לידי ביטוי
בספר הישר, וכך מהווה מאמר זה הקדמה
טבעית לספרנו זה.

"כי ישרים ישכנו ארץ"

'ספר הישר' - התהליך הרוחני של המין האנושי לאורך ההסטוריה

ישרות האדם - האיזון בכוחותיו

ספר בראשית, הלא הוא 'ספר היצירה', מספר אודות חיי האבות^א, ונקרא בפי קדמוננו 'ספר הישר'^ב. הרבה דיו נשפך וקולמוסים רבים נשתברו כדי לפרש שם זה^ג. אכן סבורני, שהפירוש היסודי והכולל ביותר ניתן לנו ע"י החכם מכל אדם, שלמה המלך ע"ה.

אדם הראשון הוא הדמות המקורית של מין האדם, השילוב הטבעי והמושלם שבין הנשמה והגוף כפי שבראו ה'^ד. בספר קהלת, מתאר שלמה המלך את

א. עי' רמב"ן בהקדמתו לחומש שמות: השלים הכתוב ספר בראשית, שהוא ספר היצירה בחדוש העולם ויצירת כל נוצר, ובמקרי האבות שהם כענין יצירה לזרעם, מפני שכל מקריהם ציורי דברים לרמוז ולהודיע כל עתיד לבא להם, עכ"ל.

ב. עי' ספר שמואל (ב פרק א): "ויאמר בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר". ועי' מסכת ע"ז (כה, א): א"ר יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים, דכתיב בהו "תמות נפשי מות ישרים" וגו', ע"כ.

ג. ראה פירוש שונה בהקדמת הנצי"ב לספר בראשית.

ד. עי' דרך ה' (חלק א פרק ג אות ו): הנה אדם הראשון בעת יצירתו היה ממש באותו המצב שזכרנו עד הנה, דהיינו שהנה הוא היה מורכב מב' החלקים ההפכיים שאמרנו שהם הנשמה והגוף, ובמציאות היו ב' הענינים הטוב והרע, והוא עומד בשיקול ביניהם להדבק במה שירצה מהם, והנה היה ראוי לו שיבחר בטוב ויגביר נשמתו על גופו ושכלו על חומר, ואז היה משתלם מיד ונח בשלימותו לנצח, עכ"ל.

אדם הראשון כ'ישר'ה, ומשמעותו של כינוי זה, שהיה מאוזן ומשתמש בכוחותיו כפי הגבול המתאים להם. הבנה זו בנויה ע"פ דברי המהר"ל, שבמבצע האדם טמונים שלשה כוחות המעוררים אותו לפעול את פעולותיו: התאוות הגופניות, שמירת גופו והדאגה לקיום העצמי, והרדיפה אחרי המושכלות והסיפוק הרוחני - רצון שלישי זה מיוחד הוא אצל בני האדם. במקרים רבים ישנו דחף לצאת מעבר לגבול החיובי והראוי, אבל כאשר דחפים אלו נמצאים בנפשו בצורה מאוזנת ובמידה הדרושה - אזי האדם הוא ישר.

ישרות זו תובילנו לבחור בחירות טובות שבהם יכוננו שלשה עמודי העולם: תורה, עבודה וגמילות חסדים, שבעשייתם יוצא אל הפועל הטוב שבאדם, והם המה תכלית האדם וההצדקה לבריאתו¹. הם האמצעים המקיימים אותנו ואת העולם שנברא בשבילנו, כפי שהודיעונו חז"ל² ששלשת יסודות העולם, רוח, מים ואש, מושתתים על שלשת העמודים הנזכרים³: תורה - רוח, חסד - מים, עבודה - אש.

התאווה להנאות גופניות, כאשר היא מאוזנת, תוביל את האדם לכלכל את עצמו די צרכו וכדי חייו, ואף תובילנו לעזור לזולת להשיג את סיפוקו הגשמי.

ה. עי' ספר קהלת (ז, ח): "לבד ראה זה מצאתי אשר עשה אלהים את האדם ישר והם בקשו חשבונות רבים". ועי' שם ברש"י: אשר עשה הקב"ה את האדם הראשון ישר, 'והמה' - משנזדווגה לו חוה אשתו ונעשו שנים ונקראו 'המה', בקשו חשבונות רבים מזימות ומחשבות של חטא, עכ"ל. ועי' גם אגרת הקודש (פרק שני) שמסביר הפסוק כעין זה.

ו. עי' מהר"ל (דרך חיים על אבות ד, כב) על דברי המשנה "רבי אלעזר הקפר אומר הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם": הדבר הזה הוא תוספות לכח הטבעי הזה, ובזה הוא יוצא מן הגבול הראוי לו, ולפיכך יגיע לו העדר. שכל כח מן אלו כחות, כאשר הוא יוצא מן השיעור ומן הגבול מה שאין צריך ואין ראוי לו, מביא לו ההעדר והמיתה, עכ"ל.

ז. אבות (א, ב).

ח. עי' מהר"ל (דרך חיים על אבות א, ב): כי הנבראים נבראו בשביל שיש בהם הטוב, ואם לא היה בנמצאים הטוב לא היו הנבראים, כי הדבר שאינו טוב בעצמו אין ראוי שיהיה לו המציאות וכו', עכ"ל, ע"ש באריכות.

ט. עי' מהר"ל שם שהביא מספר יצירה: כי יסודות העולם הם ג' אשר נקראו בספר יצירה אמ"ש, והם מים אויר אש, עכ"ל.

י. עי' מהר"ל שם: ואלו שלשה על ידי אלו ג' דברים מתקשרים בו יתברך אשר הוא יסוד הכל, ובזה העולם עומד בקיומו בו יתברך, כי התורה היא רוח חכמה ובינה, העבודה היא האש וכו', וגמילות חסדים היא מדת המים וכו', עכ"ל, ע"ש באריכות.

מבוא

With great appreciation
to my mother in-law
Mrs. Miriam Schechter תחי'
and father in-law
Mr. Evan Schechter z"l
for their encouragement of my Torah
learning and generous support of this ספר.

and to my dear parents
Mr. and Mrs. Alan
and Hinda Reva Solomon שיחיו
who I owe all of
the כבוד expounded upon in this ספר.

מאת המחבר

מבוא

סימן א

האם האבות ובני נח מחויבים בכיבוד אב ואם

ספר הזה מבוסס על ההנחה שאת כל ההלכות וההנהגות של מצות כיבוד אב ואם, אפשר ללמוד ולראות ממעשיהם של האבות, שכן אף שאת כל התורה כולה השיגו האבות וקיימו כמי שאינו מצווה ועושה [כמבואר באריכות בפירוש הרמב"ן על התורה (כו, ה ד"ה וישמור משמרת)], במצוה זו של כיבוד אב ואם, היו האבות מחויבים, ולכן על אחת כמה וכמה כל מעשיהם והתנהגותם צריכים להיות מוסכמים להלכה על כל פרטיה ודיניה. על כן מוטל עלינו החיוב לעיין בכל מעשי האבות, באופן שנוכל לדלות את הלכות כיבוד אב ואם מכל פרט ופרט ממעשיהם של האבות כפי שנכתב בתורה, וכמו כן צריכים אנו להשתדל לתרץ כל מה שנראה כסותר את ההלכה, ולישב את המעשים המתוארים בתורה, עם הנפסק להלכה בדיני כיבוד אב ואם.

את היסוד האמור שהאבות היו מחויבים במצות כיבוד אב ואם, למדתי ממה שמצינו בחז"ל במספר מקומות שאף קודם מתן תורה נענשו בני האדם על ביטול עניני כיבוד אב ואם, ואין מסתבר שיענשו כמה שאינם מוזהרים עליו^א, ואביא כמה דוגמאות מדברי חז"ל:

❖ חם ובניו נענשו על שזלזלו בכבוד נח (שמות רבה ל, ה).

❖ מאמר הקב"ה לאברהם "לך אני פוטר מכבוד אב ואם ואיני פוטר לאחר"
(בראשית רבה לט, ז).

א. ומצאתי סמך לסברא זו בפרשת דרכים דרוש ג', עי"ש.

- ❖ לכן נקרא רשע מפני שקפץ להשיב בפני בתואל אביו (רש"י בראשית כד, ג).
 - ❖ יעקב, נענש על שפירש מאביו כ"ב שנה, ונתאבל על יוסף כ"ב שנה (מגילה יז, א).
 - ❖ רחל אמנו נענשה על שציערה את לבן אביה, שמתה ולא זכתה לגדל את בנימין (זוהר פרשת ויצא קסד, ב, הובא בשירי ברכה יורה דעה סימן רמא אות א).
 - ❖ יוסף נענש על שלא מיחה בכבוד אביו כשאמרו לו אחיו 'עבדך אבינו' (סוטה יג, ב).
- מכל המדרשים הללו משמע שהאבות ואנשי דורם היו מחויבים בכיבוד אב ואם, וכן נראה מתוך דברי הראשונים ומפרשי התורה:

❖ איתא בספר חסידים (סימן שמא) שעשו הביא את עצמו לידי סכנה כדי לצוד ציד להביא אל אביו, וממנו למד יוסף שהלך לשכם בציווי אביו לראות את שלום אחיו אע"פ שידע שהם שונאים אותו. ומוכח שעשו ויוסף מחויבים היו במצות כבוד אב, דאם לא כן כיצד הותר להם לסכן את עצמם?

❖ וכן מוכח מדברי האור החיים (בראשית לו, יג) שמבאר כיצד לא חש יעקב לסכנת יוסף כששלחו לשכם לראות את שלום אחיו, והסביר שיעקב סמך על הכלל דשלוחי מצוה אינן ניזוקין. ומבואר דמה שציית יוסף לציווי של יעקב, נחשב מצות כיבוד אב, ועל כן שייכא ביה האי כללא. וכן איתא בדבריו (שם כו, ח ד"ה שמע בקולי) שיעקב היה מחויב לשמוע לרבקה מדין כיבוד אב ואם.

ב. אמנם אפשר לדחות בדוחק שאין זה מחמת דין כיבוד אב אלא מחמת דרך ארץ, וכעין מה שהבאתי בשם השבות יעקב ולהלן בסימן כ"ד במאמר 'מצות כיבוד באחות הגדולה', ע"ש. ג. ועיין מה שכתבתי בסימן ל"ג במאמר 'האם בן מותר לסכן עצמו בשביל כיבוד הורים'. ד. ויש לדחוק ששלוחי מצוה מהני אפילו במצוה קיומית ולא רק במצוה חיובית ועל כן שפיר היה לו שלא להינזק בהיותו מקיים את מצות כיבוד אב כמי שאינו מצווה ועושה. ואין להביא ראיה מהא דאמרינן גבי שילוח הקן (קידושין לט, ב) שאינה מצוה חיובית ואעפ"כ מקשינן דהו"ל למימר שלוחי מצוה אינן ניזוקין, דאפשר שקושית הגמ' אינה מחמת מצות שילוח הקן אלא משום שעשה כן בציווי אביו להביא גוזלות, דקיים בכך מצות כיבוד אב שמצוה חיובית היא.

ונראה להוכיח שמצוה קיומית לא אמרינן בה שלוחי מצוה אינן ניזוקין ממה שכתב בספר המקנה (קידושין לא, ב ד"ה לא ידעתי) דאין להוכיח ממה שיעקב הלך לחוץ לארץ על פי ציווי רבקה שכיבוד אב דוחה מצות ישוב א"י, דאפשר דשקולים הן, וכידו של הבן לבחור לעשות איזו מצוה שירצה, וכיון שאינו מחויב לשמוע להם, צריך הקב"ה לברכו דלא שייך בזה